

MALKARA RÜŞDİYE MEKTEBİ

Sezai ÖZTAŞ*

Öz: Eğitim, millî aidiyet duygusunun gelişimine katkı sağlamakla beraber toplumların geleceğini tayin etmek yönüyle bir fener görevi görmektedir. Bu görev, Osmanlı Devleti'nin klasik döneminde hem doğuyu hem de batıyı aydınlatırken, değişen dünya düzeni ile modernleşme ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Nitekim Osmanlı Devleti, eğitimin önemini her zaman farkında olmuş ve artan savaş mağlubiyetlerini kapatmak amacıyla XVIII. yüzyıldan itibaren bu alanda ıslahatlar yapmaya da özen göstermiştir. Atılan adımlarla eğitim kademeli hale getirilmeye çalışılmıştır. Bu kademelerden birisi de Sultan II. Mahmud zamanında açılmasına karar verilen rüşdiyeler olmuştur. Açılan bu mekteplerin amacı, daha önceden açılmış olan Mühendishanelere daha donanımlı talebe yetiştirmektir. 1869 Maârif-i Umûmiye Nizâmnâmesi ile nüfusu 500 haneyi aşan yerlerde rüşdiyelerin açılması zorunlu kılınarak, taşrada da yaygınlaşması sağlanmıştır. Taşrada açılan rüşdiyelerden birisi de Malkara'da açılan Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi'dir. Bu çalışmada Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi arşiv belgeleri ve maârif salnâmelerine göre incelenmiştir. Malkara'da açılan bu rüşdiye, kazada bulunan sakinler tarafından yapılmış olup, bölgenin eğitim ve öğretime vermiş olduğu önemi göstermesi bakımından da önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Öğretim, Rüşdiye, Malkara Rüşdiye Mektebi.

MALKARA RUSHDIYE SCHOOL

Abstract: Education not only contributes to the development of a sense of national belonging but also acts as a beacon in terms of determining the future of societies. While this duty enlightened both the East and the West during the classical period of the Ottoman State, the changing world order brought with it the need for modernization in education. As a matter of fact, the Ottoman State was always aware of the importance of education and took care to make reforms in this field as of the eighteenth century in order to compensate for the increasing military defeats. The steps taken aimed to make education more systematic. One of these stages was the rushdiye schools (secondary schools) opened by Sultan Mahmud II. The aim of these schools was to train better-equipped students for the Engineer Schools that had already been established. With the 1869 General Education Regulations (Maârif-i Umûmiye Nizâmnâmesi), the opening of rushdiyes was made compulsory in places with a population of more than 500 households, thus ensuring their expansion in the provinces. One of the rushdiyes opened in the provinces was the Malkara Rushdiye School (Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi) opened in Malkara. In this study, Malkara Rushdiye School is examined based on archival documents and education yearbooks. This school, which was opened in Malkara, was built by the residents of the districts and is also important in terms of showing the importance the region placed on education and learning.

Key Words: Education, Teaching, Rushdiye, Malkara Rushdiye School.

Giriş

Eğitim; hayatta gerekli olan bilgi ve becerilerin üst kuşaklar tarafından gelecek kuşaklara aktarılmasıdır. Buna göre eğitim, sadece belirli sınırlar veya belirli programın yanında yaşamın her döneminde bireyin gelişimine katmış olduğu ayrıcalıkların tümüdür. Eğitimin bu denli işlevselliği tarihin her döneminde kendisini göstermiştir. Eğitimin miras olarak aktarımı da bu bağlamda kuşaklar arası aidiyet duygusunun kaybedilmemesine ve millî bilincin oluşmasına katkı sağlamıştır.

* Doç. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Tekirdağ, Türkiye, sezaioztas@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-1742-4200.

Osmanlı Devleti'nde eğitim, klasik dönemden itibaren çağın gereksinimleri ile modernleştirilmeye çalışılmış ve eğitimdeki bu modernleşme çabaları Cumhuriyet dönemi eğitimdeki modernleşme hareketlerine de zemin hazırlamıştır. Osmanlı Devleti'nde eğitim, klasik dönemden XIX. yüzyıla kadar teokratik anlamda şekillenmiştir. Eğitim işlerinin meşihat makamına bağlı olması bunun en temel örneğini teşkil etmektedir. Osmanlı Devleti'nde klasik dönemde eğitim sistemi ve sağlık sistemi teşkilatlanmış olan vakıflar aracılığı ile yürütülmekteydi¹. Bu durum devletin denetiminin eksikliğini ortaya çıkartmış olsa da devletin içerisinde yer alacak görevlilerin, Topkapı Sarayı içerisinde Enderun Mektebi'nde eğitim görmesi devletin eğitim alanından uzak olmadığını bir göstergesi olmuştur. Vakıfların faaliyet alanlarını genişletmesi sonucunda Osmanlı Devleti, bu faaliyetleri denetlemek amacıyla XIX. yüzyılın ilk yarısında Evkâf-ı Hümâyün Nezâreti'ni kurarak vakıf mekteplerinin de devlet teşkilatının içerisinde yer almasını sağlamıştır.

Genel hatlarıyla klasik dönem eğitim sistemi üç ayrı başlıkta incelenebilir. Bunlar; Osmanlı Devleti'nde devlet adamı yetiştirmek amacıyla Topkapı Sarayı'nda verilen Enderun Mektebi eğitimi, mahallelerde Mekteb-i Sıbyan² adı verilen mekteplerdeki eğitim ve yükseköğrenim kurumu olarak nitelendirilebilecek Medrese eğitimidir³. Osmanlı Devleti XVIII. yüzyıla kadar cephelerde almış olduğu zaferler ile doğu ve batı dünyasında rol model teşkil etmesine rağmen, Avrupa'nın yüzyıllardır içinde bulunduğu skolastik düşünce sisteminin değişimine de şahit olmuştur. Osmanlı Devleti bu değişim sürecinde kendi payına düşen ilerlemeyi maalesef yakalayamamıştır. XVIII. yüzyılın başlarından itibaren sonuç alınamayan sefer hareketleri, mağlup olunan savaşlar ve ekonomik bozulmalar Osmanlı Devleti'nde modernleşme sürecinin başlamasına sebep olmuştur. Eğitim, klasik dönemde vakıfların ve dolayısıyla dini grupların deruhtesinde ilerlemiştir. Klasik dönemde gücü elinde bulunduran ulemalar, bu gücü hemen paylaşmak istememiş ve Osmanlı Devleti'nde çeşitli olayların yaşanmasına sebep olmuştur⁴.

Osmanlı Devleti artan savaş mağlubiyetlerini ortadan kaldırmak, batı dünyasında yaşanan gelişmelere ayak uydurmak hatta devr-i kadîm'in⁵ geri gelmesini sağlamak amacıyla ıslahat hareketlerine girişmiştir. Bu bağlamda Osmanlı ordusunun modernleşme hareketinin miladı Humbaracı Ahmet Paşa'nın⁶ kurmuş olduğu "Hendesehane" olmuştur. Her ne kadar geleneksel Osmanlı tavrı bu kurumun gelişmesine karşı durmuş olsa da ilerleyen süreçte bu kurum kendi önemini ve gerekliliğini kanıtlamıştır. Nitekim 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı sırasındaki Çeşme baskını ve sonrasında yaşanan gelişmeler neticesinde "Mühendishâne-i Bahri-i Hümâyün" (Deniz Mühendishanesi) açılmıştır. Bu adımı ileriki yıllarda "Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyün" (Kara Mühendishanesi)'un açılması izlemiştir⁷. Osmanlı modernleşme hareketleri, Nizâm-ı Cedîd ordusunun kurulması ile mühendishanelerde eğitim gören donanımlı kişilerce desteklenmeye çalışılmıştır. Bu dönemde talebelerin bazı ders kitapları ve aletleri Fransa'dan getirilmiş ve modernleşen ordunun batıya entegre olmasına çalışılmıştır⁸. Yükseköğrenim kademesinde yapılan yenilikler, tabana tam olarak yansımadığından başarıya ulaşamamıştır. Geleneksel çevrelerce kabul edilmeyen bu yenilikler,

¹ Ayşegül Altınova Şahin, Osmanlı Devleti'nde Rüşdiye Mektepleri, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2018, s. 1.

² Taş mektep adı da verilmektedir.

³ Altınova Şahin, a.g.e., s. 1-6.

⁴ Ekonomik koşullar, medrese talebelerinin iş bulamaması ve devletin bu konudaki plansızlığı Osmanlı Devleti'nde XVI. ve XVII. yüzyıllarında Suhte Ayaklanmaları yaşanmasına sebep olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Yunus Koç, "XVI. Yüzyıl Ortalarında Osmanlı İmparatorluğu'nda Suhte Olayları", Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, C. 18, S. 18, (2013), s. 147-159.

⁵ Bu dönemde Osmanlı Devleti'nde ulemanın ve hatta halkın eski ihtişama ve zaferlere tekrardan ulaşmak için kullanmış olduğu argümandır. Layihalara da zaman zaman bu özlem konu olmuştur.

⁶ Comte de Bonneval.

⁷ Sezai Öztaş-Ahmet Said Candan, "Renovation Efforts in the Ottoman Education System Until Tanzimat", World Applied Sciences Journal, C. 19, S. 8, (2012), s. 1226.

⁸ Kemal Beydilli, "Mühendishane-i Bahri-i Hümâyün", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 31, Ankara 2020, s. 513-514.

nihayetinde III. Selim'in tahttan indirilmesine ve bu mühendishanelerin gözden düşmesine sebep olmuştur⁹.

Değişen dünya düzeni de Osmanlı Devleti'nin eğitim alanında ciddi ıslahatlara ihtiyaç duyduğunu çok geçmeden ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda en ciddi adımı atan Sultan II. Mahmud olmuştur. Sultan II. Mahmud döneminde eğitimdeki en önemli hamlelerden biri şüphesiz ki ilköğretimin zorunlu hale getirilmesidir. Bu hamle, donanımlı talebe yetiştirmek ve eğitimin kalitesini artırmak amacıyla atılmış önemli bir adımdır. Sultan II. Mahmud, eğitim alanındaki ıslahatların temel çıkmazlarından biri olarak medreseleri görmüş ve Avrupa standartlarında eğitim sistemi kurmak amacıyla çeşitli girişimlerde bulunmuştur. O, yayınladığı bir fermanla "ilköğretimin her yurttaş için zorunlu hale getirildiğini, okuma ve yazma öğrenimiyle birlikte dini bilgilerin de öğretilmesi gerektiğini"¹⁰ halka ilan etmiştir. Bu fermanla birlikte dini eğitim ve modern eğitim dengede tutulmaya çalışılmıştır. Sultan II. Mahmud döneminde, bir önceki dönemde atılan adımların devamı niteliğinde olan "Tıphane-i Amire"¹¹, "Mekteb-i Ulum-u Harbiye"¹², "Muzıka-i Hümayun"¹³ gibi mektepler kurulmuştur.

Sultan II. Mahmud döneminin idari anlamdaki ıslahatları eğitim konusunu da kapsamaktadır. XIX. yüzyıla kadar bahsetmiş olduğumuz meşihat makamının yerini idari anlamda yapılan ıslahatların sonucu gereği Meclis-i Vâlâ almıştır. Meclis-i Vâlâ bir süre eğitimle ilgili meselelerin görüşüldüğü yer olsa da daha sonra yerini Meclis-i Umûr-ı Nâfia almıştır. Meclis-i Umûr-ı Nâfia tarafından 5 Şubat 1839'da bir layiha hazırlanmıştır. Mektep ıslahatını içeren bu layiha sonucunda, sıbyan mekteplerinin devamı niteliğinde sınıf-ı sâni¹⁴ adıyla yeni mekteplerin açılması gereksinimi vurgulanmıştır. Bu isimlendirmeyi beğenmeyen Sultan II. Mahmud, sınıf-ı sâni yerine bu mekteplerin isminin rüşdiye olmasına karar vermiştir. Bu ismin verilmesinin temel sebebi ise burada eğitim görecektir olan talebelerin kendi rüştlarını ispat edene kadar devam edecek olmalarıdır¹⁵. Meclis-i Umûr-ı Nâfia'nın yeni mekteplerin açılması teklifini hayata geçirmek için çalışmalar yapmak üzere ise Mekâtib-i Rüşdiye Nezâreti kurulmuştur. Ancak bu çalışmaların sonunda Meclis-i Umûr-ı Nâfia'nın planladığı tarzda genel orta öğretim kurumları açılmasa da, bürokrasiye memur yetiştirmek için Mekteb-i Maârif-i Adliyye (1839) ve Mekteb-i Ulûm-i Edebiyye (1839) açılmıştır¹⁶. Açılan bu iki mektep, rüşdiye mektebi olarak kabul edilmişse de, bu iki mektebe rüşdiye değil, memur yetiştirmeye yönelik ilk mülkî mektepler denilmesi daha uygundur¹⁷. Yapılan çalışmalarla eğitim alanındaki ıslahatların ara formları da kısmen tamamlanmış gibi gözükse de gerek maddi kaynakların yetersizliği, gerekse yeterli eğitim düzeyine sahip eğitimcilerin olmaması sebebiyle, rüşdiye mektepleri XIX. yüzyılın ilk yarısında sadece birkaç tane açılabilmiştir¹⁸. Bu mektepler, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde batılılaşmanın da en önemli göstergesi olmuştur¹⁹. Rüşdiyelerin açılmasıyla beraber bu rüşdiyelerde

⁹ Altınova Şahin, age., s. 11.

¹⁰ Necdet Hayta-Uğur Ünal, Osmanlı Devleti'nde Yenileşme Hareketleri, Gazi Kitabevi, Ankara 2003, s. 109-110.

¹¹ Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ile yeni kurulan Asakir-i Mansure-i Muhammediye'ye hizmet edecek tabip ve cerrahların eğitim alması amacıyla kurulmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Nil Sarı, "Mekteb-i Tıbbiye", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 29, Ankara 2004, s. 2.

¹² Asakir-i Mansure-i Muhammediye'nin subay ihtiyacını karşılamak amacıyla kurulmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Abdülkadir Özcan, "Harbiye", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 16, İstanbul 1997, s. 115.

¹³ Eski mehterhanenin ordu üzerindeki etkisi yadsınamazdır. Dolayısıyla bu geleneğin modern anlamda devamı niteliğinde personel yetiştirmek amacıyla kurulan mekteptir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Nuri Özcan, "Muzıka-i Hümayun", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 31, Ankara 2020, s. 420-422.

¹⁴ İkinci sınıf anlamına gelmektedir.

¹⁵ Altınova Şahin, a.g.e., s. 23-25; Osman Ergin, Türkiye Maarif Tarihi, C. 1-2, Eser Matbaası, İstanbul 1977, s. 384. Eğitim tarihçilerinin bir kısmı rüşdiyeleri ilköğretime, bir kısmı ise ortaöğretime dahil etmektedir. Gerçekte ise rüşdiyeler, ilk zamanlarda ilköğretim üstü hazırlık okulu, daha sonraları ise ortaokul karakterine sahip bir öğrenim derecesi olarak görülebilir. Bu mektepler, başlangıçta Dârülfünûna, daha sonraları ise idadilere basamak olması sebebiyle ortaöğretim içinde değerlendirilebilir. Bkz. Bayram Kodaman, Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999, s. 91.

¹⁶ Cemil Öztürk, "Rüşdiye", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 35, İstanbul 2008, s. 300-301.

¹⁷ Bayram Kodaman, a.g.e., s. 92.

¹⁸ Altınova Şahin, a.g.e., s. 25.

¹⁹ Uğur Ünal, II. Meşrutiyet Öncesi Osmanlı Rüşdiyeleri (1897-1907), Gazi Kitabevi, Ankara 2008, s. XI.

eğitim verecek öğretmenlerin yetiştirilmesi amacıyla 1848’de “Dârümuallimîn”²⁰ kurulmuştur. Bir taraftan da İstanbul’da Davutpaşa başta olmak üzere beş rüşdiye daha açılmıştır. Başlangıçta rüşdiyelerin öğretim süreleri dört yıl olsa da, zamanla rüşdiyelerin öğretim süreleri altı yıla çıkmış, daha sonra beş yıla indirilmiş ve 13 Haziran 1892’de ise üç yıla indirilmiştir²¹. Dârümuallimîn mezun vermeye başlayınca vilayetlerde de rüşdiyeler açılmaya başlanmış ve 1853’te büyük merkezlerde 25 rüşdiye açmak amacıyla gereken tahsisat sağlanmış olup, bunların 7’sinin Anadolu’da, 15’inin Rumeli’de ve 3’ünün Ege adalarında açılmasına irade çıkmıştır. 1869’da çıkarılan Maârif-i Umûmiye Nizâmnâmesi, rüşdiyeler için yeni hükümler getirmiştir. Nizâmnâme ile nüfusu 500 haneyi aşan yerlerde rüşdiyelerin açılması zorunlu kılınarak, taşrada da yaygınlaşması sağlanmıştır²². Osmanlı Devleti’nde 1860’ta 57, 1868’de 87 ve 1874’te 386 rüşdiye bulunmaktaydı²³. Bu yüzyılın ikinci yarısında açılan rüşdiyelerden bir tanesi de Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi’dir.

Günümüzde Tekirdağ’ın bir ilçesi statüsünde olan Malkara, Türk hakimiyetine Osmanlı Devleti döneminde girmiştir. Osmanlı Devleti, XIV. yüzyıldan itibaren fetih hareketlerini Bitinya bölgesinden batı istikametine çevirmiş, cihat ve gaza anlayışıyla fetih hareketlerinde bulunmuştur. Bu bağlamda Balkan fetihleri de Karesioğulları’nın alınması sonrasında Çimpe Kalesi ile devam etmiş ve Trakya hattının fethi klasik dönemde tamamlanmıştır²⁴. Trakya hattında bulunan Malkara’nın fethi ile alakalı Ahmedî²⁵ şöyle bahsetmektedir:

*“Néçé kez eyledi anda ol kıtâl
Néçé küfr ehlini étdi pâyimâl
Vize vü Mıgalkara vü İpsala
Feth oldı aña bu üçü bile”*²⁶

Malkara’nın fethinin hemen ardından şehirde idari taksimat ve aynı zamanda vakıf faaliyetlerine başlayan Osmanlı Devleti, eğitim faaliyetlerini de Malkara’da bu şekilde tesis etmiştir²⁷. Osmanlı döneminde Malkara, jeopolitik konumu dolayısıyla popülerlik kazanmış olup sürgün yeri olarak da kullanılmıştır. Bu olumsuz bir durum gibi görülse de, aslında olumlu yönleri de olmuştur. Buraya sürgün edilen devlet adamları, bölgedeki vakıf çalışmalarını artırmışlar ve bölgeye bir canlılık kazandırmışlardır. Bu canlılık sayesinde Malkara, sadece Müslüman ahalinin değil, aynı zamanda gayr-i müslim ahalinin de yaşadığı bir yer haline gelmiştir. Malkara, idari anlamda 14 Mayıs 1867’de Gelibolu Sancağı’ndan ayrılmış ve Tekfurdağı (Tekirdağ) Sancağı’na bağlanmıştır²⁸.

XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti’nde eğitim alanında meydana gelen yenileşme hareketleri, bu yüzyılın ikinci yarısında Malkara’da da gerçekleşmeye başlamış ve bu durum Osmanlı Devleti tarafından da desteklenmiştir. Bu çalışmada Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi, arşiv belgeleri ve maârif salnâmelerine göre incelenmiştir. Millî hafıza olarak nitelendirdiğimiz Türk arşiv malzemeleri, Osmanlı Devleti’nin sosyal, kültürel, eğitim vb. faaliyetlerinin ortaya çıkmasında önemli etkilere sahiptir. Bu bağlamda Osmanlı Devleti döneminde de “*Hazine-i Evrak*” olarak nitelendirilen arşiv, Türkiye Cumhuriyeti’ne miras kalmıştır. Salnâmelerin de tarih araştırmalarında önemli bir yeri vardır.

²⁰ Dârümuallimîn ile ilgili olarak bkz. Uğur Ünal-Togay Seçkin Birbudak, İstanbul Dârümuallimîni, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2013.

²¹ Faik Reşit Unat, Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış, Millî Eğitim Basımevi, Ankara 1964, s. 43-44.

²² Bayram Kodaman, a.g.e., s. 92.

²³ Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, C. VII, Islahat Fermanı Devri (1861-1876), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988, s. 200.

²⁴ Feridun Emecen, “Süleyman Paşa”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 38, İstanbul 2010, s. 94-96.

²⁵ Osmanlı Devleti’nin klasik dönemlerinde kuruluş devrine ait önemli bilgiler içeren eserler bırakmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Günay Kut, “Ahmedî”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 2, İstanbul 1989, s. 165-167.

²⁶ Ahmedî, İskendernâme, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2019, s. 863.

²⁷ Malkara’da Osmanlı Devleti’nin klasik döneminde ahi teşkilatlarının kurmuş olduğu medreseler ve imaretler bulunmaktadır. Bunun en bilinen örneği Mora Fatihi Turhan Bey’in yaptırmış olduğu cami ve medresedir.

²⁸ BOA, MVL., 1068-3, 10 Muharrem 1284/14 Mayıs 1867. Tekfurdağı Sancağı’na bağlanması sonrasında Sultan II. Abdülhamid döneminde Malkara Kasabası’nın manzarası Ek.1’de verilmiştir.

Bunlar araştırılan kurum ve kuruluşların idari yapısını anlamak ve bu yapıya göre bahsedilen kurumun önemini incelemek açısından değerlidir. Nitekim Maârif Salnâmeleri de bu ihtiyaca hizmet eden en önemli kaynaklardan biridir. Farsçada “sene” ve “mektup” kelimelerinin birleşmesinden oluşan salnâme, bugün “yıllık” olarak kullanılmaktadır. Batı’da “almanak” olarak adlandırılan eserler, XVII. yüzyıldan itibaren senelik tab’ ve neşredilmeye başlanmıştır. Osmanlı Devleti’nde ise bu türden eserlerin Gülhane Hatt-ı Hümayunu sonrasında yayınlanmasına karar verilmiş ve zaman içerisinde farklı türlerde çıkarılmıştır. Salnâmeler, türleri bakımından genel olarak dörde ayrılabilir. Bu türler şunlardır:

- Osmanlı Devlet Salnâmeleri,
- Nezâret Salnâmeleri,
- Vilâyet Salnâmeleri,
- Özel Salnâmeler²⁹.

Yazımıza konu olan Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi’nin incelendiği salnâme türü, Nezâret Salnâmeleri kategorisine girmektedir. Bu salnâme türü, ilgili nazırlıkların memurlarını, teşkilatın yapısını, faaliyetlerini ve tarihçelerini içermekte olup nezâretin merkezden taşraya ne denli düzen içerisinde olduğu hakkında bilgiler vermektedir.

Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi’nin Kuruluşu ve Eğitim-Öğretim Kadrosu

Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi ile ilgili T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)’ndeki ilk belge, Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi’nin inşa belgesidir. 9 Ekim 1868 tarihli bu belgede, mektebin Gazi Sinan Paşa vakfından harap haldeki misafirhanenin haremlik ve selamlık kısmının, yalnızca selamlık kısmına iktiza kılınmasının uygun olacağı belirtilmektedir. Yine belgeden anlaşıldığı üzere mektep, kazada bulunan sakinler tarafından yapılmıştır³⁰. Daha sonra mektebe merkez tarafından jurnal varakası, kitap ve risaleler gönderilmiştir³¹.

Atama kararlarında, Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi muallimleri hakkında bilgiler bulabilmek mümkündür. Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi’nde muallim-i sâni olarak görev yapan Hüseyin Efendi, 9 Ağustos 1872’de Keşan Mekteb-i Rüşdiyesi’ne tayin edilmiş, yerine Çorlu Mekteb-i Rüşdiyesi muallim-i evveli Hüseyin Vehbi Efendi tayin olunmuştur³². Hüseyin Vehbi Efendi, maddi yetersizlikten dolayı Malkara’ya gitmek için evini satacağını bildirerek, bu tayinin önüne geçmek istemiş de, Meclis-i Maârif bu duruma ihtiyaç duyulmadığını beyan ederek memuriyetine gitmesi gerektiğini bildirmiştir³³. Kısa bir süre sonra Hüseyin Vehbi Efendi’nin tekrar maddi yetersizlikleri baş göstermeye başlamıştır. Hatta kendisi Edirne Vilayet-i Celilesi’ne tahrirat kaleme alarak maaşına zam istemiş de bu hamlesi de sonuçsuz kalmıştır³⁴. Nihayetinde Hüseyin Vehbi Efendi istifa etmiştir³⁵.

Mektep muallimlerinden Mehmed Şükrü Efendi’nin hastalığı sebebiyle tedavi olmak için İstanbul’a gitmesi gerekmiş, merkezden yerine vekil tayin edilmesi şartıyla izin alabilmiştir³⁶. Ancak Mehmet Şükrü Efendi’nin, iyileşme emareleri göstermesi ve İstanbul’a gitmekten vazgeçmesi üzerine, yerine

²⁹ İlhan Palalı, “Osmanlı Salnâmeleri ve Tarih Araştırmalarındaki Kaynak Olarak Önemi”, Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. 23, S. 23, (2010), s. 1-13.

³⁰ BOA, ŞD, 1903-27, 21 Cemaziyelahir 1285, 9 Ekim 1868. Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiyye’de Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi’nin Sultan II. Abdülhamit döneminde 1302/1884-1885’te açıldığı belirtilmektedir. Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiyye, 1316/1898, Def’a 1, İstanbul Matbaa-i Âmire, s. 805. Fakat mektebin açılışından önce eğitime başladığı belgelerden anlaşılmaktadır.

³¹ BOA, MF. İBT. 1-7, 1 Muharrem 1289/11 Mart 1872.

³² BOA, MF. MKT. 3-81, 4 Cemaziyelahir 1289/9 Ağustos 1872.

³³ BOA, MF. MKT 5-20, 13 Recep 1289/16 Eylül 1872.

³⁴ BOA, MF. İBT. 2-79, 1 Rebiülevvel 1290/29 Nisan 1873.

³⁵ BOA, MF. MKT. 22-45, 28 Şevval 1291/8 Aralık 1874; BOA, MF. MKT. 22-93, 3 Zilkade 1291/12 Aralık 1874.

³⁶ BOA, MF. MKT. 24-96, 29 Zilhicce 1291/6 Şubat 1875.

vekil tayin edilmesine gerek olmadığı bildirilmiştir³⁷. Bir müddet sonra kolu kırılan Mehmet Şükrü Efendi'ye, Yeni Bahçe Hastanesi'nde tedavi edilmek üzere izin verilmiştir³⁸.

XIX. yüzyılla beraber idari anlamda kanun ve nizâma önem veren Osmanlı Devleti, “Rüşdiye Mekteplerinin Dahili Nizâmnâmesi” ile rüşdiye mekteplerinin esaslarını belirlemiştir. Nizâmnâme ile talebelerin disiplini ve bununla beraber eğitimin sorunsuz yürümesi adına merkez ve taşra uyumu da yakalanmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu nizâmnâmede, muallimlerin görev ve sorumlulukları belirtilmiş, mektebin idaresi muallim-i evvelere verilmiş, Osmanlı Devleti'nde muallim-i evvel, ataması zor ve sorumluluğu da daha fazla olan bir makam olmuştur³⁹. Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi'nde muallim-i sâni olarak görev yapan Mehmed Şükrü Efendi, 15 Ağustos 1876'da muallim-i evvel olarak tayin edilmek için başvurmuş⁴⁰ ve 13 Eylül 1876'da muallim-i evvel olarak tayin edilmiştir⁴¹. Muallim-i evvelin atanmasından sonraki süreçte talebe sayısının artması üzerine, 26 Nisan 1877'de muallim-i sâni ihtiyacının mahalli hükümetçe bildirilmesi istenmiştir⁴².

Osmanlı Devleti'nin rüşdiye düzeyi mekteplerinde rik'a⁴³ dersleri bulunmaktadır. Bu dersin muallimi rik'a hatlı yazı yazmayı öğreten kişilerden ve ehliyetli kişilerden oluşmaktadır. Ancak Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi için hem bu konu hem de maaş konusu problem olmuştur. Zira mektepte bulunan Rik'a muallimi İbrahim Efendi maaşını alamadığını beyan etmiştir. Bununla beraber bu derse de halkın sevmediği mal muavini İbrahim Efendi tayin edilmek istenmiştir. Bu tayinin uygun olmayacağı merkezden de bildirilerek önlenmiştir⁴⁴.

XIX. yüzyılda Malkara'nın demografik durumu dikkate alındığında, gayr-i müslim ahalinin de burada yaşadığı bilinmektedir. Nitekim Ermeni çocuklarının da Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi'ne alınması konusunun gündeme gelmesi üzerine, bu durum merkeze iletilmiş ve nasıl hareket edilmesi gerektiği sorulmuştur. Fakat merkezden bu durumun Maârif-i Umûmiye Nizâmnâmesi'ne aykırı olduğu ve mektebe Ermeni çocuklarının alınmasının caiz olmadığı bildirilmiştir⁴⁵. Bazı kaynaklarda 1867'ye kadar rüşdiyelere yalnızca Müslüman talebelerin alındığı, bu tarihte Hristiyan çocuklarının da bu mekteplere alınması prensibinin kabul edildiği⁴⁶ belirtirse de bu belge, ilgili prensibin tam olarak uygulanmadığını da göstermektedir.

Bazı hırsızlık olayları da belgelere yansımıştır. Bunlardan birinde muallim-i evvel Mehmet Şükrü Efendi'ye ve bazı talebelere ait paraların çalındığı bildirilmiştir⁴⁷. Ramazan ayında akçeleri çalan hırsızlar aynı yılın sonunda yakalanmıştır⁴⁸. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonraki süreçte 20 Kasım 1879'da Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi'ne İzmir Rüşdiye Mektebi'nin muallim-i sânisini Hasan Hilmi Efendi muallim-i evvel olarak tayin edilmiştir⁴⁹.

³⁷ BOA, MF. MKT. 27-136, 20 Rebiülevvel 1292/26 Nisan 1875; BOA, MF. MTK. 27-145, 20 Rebiülevvel 1292/26 Nisan 1875.

³⁸ BOA, MF. MKT. 27-156, 23 Rebiülevvel 1292/29 Nisan 1875.

³⁹ Altınova Şahin, a.g.e., s. 310-311.

⁴⁰ BOA, MF. MKT. 41-89, 24 Recep 1293/15 Ağustos 1876.

⁴¹ BOA, MF. MKT. 42-124, 23 Şaban 1293/13 Eylül 1876.

⁴² BOA, MF. MKT. 47-188, 12 Rebiülahir 1294/26 Nisan 1877.

⁴³ Sözlükte “kâğıt, deri parçası” anlamına gelen rik'a (ruk'a) hat sanatında çabuk, kolay yazma ve okuma ihtiyacından doğmuş, kalemin tabii akışına uygun divânî özelliklerini taşıyan bir yazı türünün adıdır. Ne zaman ortaya çıktığı kesin olarak bilinmeyen bu yazı, XVIII. yüzyılın ikinci yarısından sonra Osmanlılar'da Divân-ı Hümayun'da belli kurallara bağlanmış ve ana çizgileriyle beliren bir karakter kazanmıştır. XIX. yüzyılda günlük hayatta, mektuplarda ve resmî yazılarda yaygın biçimde kullanılmıştır. Muhittin Serin, “Rik'a”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 35, İstanbul 2008, s. 108.

⁴⁴ BOA, MF. MKT. 46-136, 9 Rebiülevvel 1294/24 Mart 1877.

⁴⁵ BOA, MF. MKT. 50-125, 5 Şaban 1294/15 Ağustos 1877.

⁴⁶ Enver Ziya Karal, a.g.e., s. 201.

⁴⁷ BOA, MF. İBT. 11-96, 15 Şevval 1294/23 Ekim 1877.

⁴⁸ BOA, MF. MKT. 51-203, 4 Zilhicce 1294/10 Aralık 1877.

⁴⁹ BOA, MF. İBT. 13-80, 5 Zilhicce 1296/20 Kasım 1879.

Muallimlerin izinleri ile ilgili belgelerde, genellikle muallimlerin memleketlerine gitmek için izin aldıkları görülmüştür⁵⁰. Muallim-i evvel Tevfik Efendi'nin ise memlekete gitmek için istenen izinlerden farklı olarak hac vazifesini yapmak üzere başvurduğu anlaşılmaktadır⁵¹.

Osmanlı Devleti'nde devlette üstün hizmette bulunan kişiler mecdî nişanı ile ödüllendirilmektedir. Bu ödüllendirme eğitim ve öğretim alanında hizmet eden kişileri de kapsamakta olup dördüncü dereceden mecdî nişanı ile taltif edilmektedir. Bu bağlamda Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi muallim-i evveli Hacı Abdullah Tevfik Efendi de 14 Eylül 1896'da on seneden beri memurluğu dolayısıyla mecdî nişanı talep etmiş, ancak taltif zamanı olmadığından bu isteği kabul edilmemiştir⁵².

Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi'nin talebe sayısının artması üzerine, 8 Ocak 1907'de muallim-i sâni tayini hakkında izin verilmiştir⁵³. Bu iznin hemen ardından 13 Şubat 1907'de Abdullah Efendi mektebe tayin edilmiştir⁵⁴. Abdullah Efendi, 10 Şubat 1909'da tebdil edilmiştir⁵⁵. 23 Kasım 1908'de muallim-i evvel İsmail Hakkı Efendi, Muş Rüşdiye Mektebi muallimliğine gitmeyip, kadronun boş olması sebebiyle mektebe muallim-i evvel olarak tayin edilmiştir. Bu atama ile Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi'nde bulunan Abdullah Tevfik Efendi'nin memuriyetinde başarısından dolayı Vize muallim-i evvelliğine tayini merkez tarafından istenmiştir⁵⁶. Muallim-i evvel İsmail Hakkı Efendi, 16 Ocak 1909'da maaşının eksik yattığını merkeze bildirmiş, merkez ise bu konuda kendisinin ilgili kadroya tahvilen tayin olmasını sebep göstermiş ve bu sebepten maaşının yarısının eksik yattığı bildirilmiştir⁵⁷.

Osmanlı Devleti'nde muallim atamalarında ehliyet ve liyakat önem taşımaktadır. Talebelere ehliyet ve liyakat sahibi kişilerin eğitim vermesi desteklense de zaman zaman bunun mümkün olmadığı da belgelerden anlaşılmaktadır. Abdullah Efendi'nin tayini sonrasında boş kalan Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi'nin muallim-i sânilğine Dârümuallimîn-i İbtidai mezunlarından Hasan Efendi gerekli şartları taşımaya da görülen zaruret üzerine yüz elli guruşluk maaşla tayin edilmiştir⁵⁸. Aynı mektepten muallim-i evvelliği yetersiz görülen İsmail Hakkı Efendi⁵⁹ ise azledilmiş ve yerine münasip birinin atanmasına karar verilmiştir⁶⁰. İsmail Hakkı Efendi'nin azledilmesinin ardından yerine Dârümuallimîn mezunu Zekeriya Bey boş kalan kadroya başvurarak muallim-i evvel olarak Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi'ne tayin edilmiştir⁶¹.

Kadrolarından ve talebe cetvellerinden anlaşıldığı üzere Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi'nin çok talebesi bulunmaktadır. Bu durum nihayetinde hem ibtidai hem de rüşdiye olarak açılan binanın yetmemesini de beraberinde getirmiştir. Zira 30 Ekim 1911 tarihli Edirne Vilayeti antetli ve Maârif Nezâreti'nin muhatap olarak alındığı belgede; yirmi beş yıl önce açılan rüşdiyenin yeterli olmadığı, kasabanın nüfusunda ziyadesiyle gayr-i müslim olduğu, iki kısımdan oluşan mektep binasının yalnızca ibtidai için elverişli olduğu, yüz elli talebe için bir rüşdiye mektebine ihtiyaç duyulduğu ve tahmini fiyat dönemin inşa masraflarıyla merkeze bildirilmiştir. Ancak yeterli bütçe olmadığından bu talep kabul edilmemiştir⁶².

⁵⁰ BOA, MF. İBT. 15-39, 22 Cemaziyelahir 1297/1 Haziran 1880.

⁵¹ BOA, MF. MKT. 190-79, 12 Cemaziyelahir 1311/21 Aralık 1893.

⁵² BOA, MF. İBT. 54-100, 6 Rebiülahir 1314/14 Eylül 1896.

⁵³ BOA, MF. MKT. 971-74, 23 Zilkade 1324/8 Ocak 1907.

⁵⁴ BOA, MF. MKT. 977-34, 29 Zilhicce 1324/13 Şubat 1907.

⁵⁵ BOA, MF. İBT. 222-35, 19 Muharrem 1327/10 Şubat 1909; BOA, MF. İBT. 232-47, 17 Rebiülahir 1327/8 Mayıs 1909; BOA, MF. İBT. 224-106, 11 Safer 1327/4 Mart 1909. Abdullah Efendi daha sonra Geyve Rüşdiyesi'ne tayin edilmiştir.

⁵⁶ BOA, MF. MKT. 1083-24, 28 Şevval 1326/23 Kasım 1908.

⁵⁷ BOA, MF. MKT. 1102-34, 1 Safer 1327/22 Şubat 1909.

⁵⁸ BOA, MF. İBT. 244-41, 5 Ramazan 1327/20 Eylül 1909.

⁵⁹ İsmail Hakkı Efendi, Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi'nde yeterince iktidar kuramadığı için tebdil edilmiş ve bir önceki Karlova Rüşdiyesi'nde Bulgaristan Komiserliği'nin yapmış olduğu şikâyet de dikkate alınca nezâretçe azledilmiştir. BOA, MF. İBT. 252-45, 25 Zilkade 1327/8 Aralık 1909; BOA, MF. İBT. 268-78, 6 Rebiülahir 1328/17 Nisan 1910.

⁶⁰ BOA, MF. İBT. 244-44, 5 Ramazan 1327/20 Eylül 1909; BOA, MF. İBT. 244-101, 7 Ramazan 1327/22 Eylül 1909.

⁶¹ BOA, MF. İBT. 250-1, 7 Zilkade 1327/20 Kasım 1909.

⁶² BOA, MF. İBT. 308-81, 17 Rebiülevvel 1329/18 Mart 1911; BOA, MF. İBT. 333-17, 23 Recep 1329/20 Temmuz 1911.

Balkan Savaşları'nın başlaması ve bu süreçte yaşanan gelişmelerden Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi olumsuz etkilenmiştir. Savaş sebebiyle muallimler göç etmek zorunda kalmış ve başka mekteplere tayin edilmişlerdir⁶³. Bu savaşlar sırasında yaşanan Bulgar mezaliminin acı tablosu, Osmanlı Devleti tarafından kayıtlara geçirilmiştir⁶⁴. Balkan Savaşları'nın yıkıcı etkisinin ardından eğitim-öğretime devam eden Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi'ne muallim-i sâni İsmail Hakkı Efendi başvurmuştur. Ancak bu başvurunun Edirne Maârif Müdürlüğü'ne yapılması gerektiği kendisine bildirilmiştir⁶⁵. 2 Kasım 1913'te Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi'ne muallim-i evvel olarak Mehmet Said Efendi, muallim-i sâni olarak ise Bahtiyar Efendi tayin edilmiş ve harcırahlarının verilmesi 4 Kasım 1913'te uygun görülmüştür⁶⁶.

Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi'nin Eğitim Donanımı ve Yapısal Özellikleri

Osmanlı Devleti'nde talebelerin eğitim ve öğretim dönemi içerisinde kullanacağı kitaplar, risaleler, araç ve gereçler merkez tarafından gönderilmekteydi. Maârif Nezâreti bünyesinde kurulan Maârif Kütüphanesi adlı birim, 1872-1895 yılları arasında rüşdiye mekteplerine yönelik ders araç ve gereçleriyle ilgili bu lojistik hizmetleri gerçekleştirmiştir⁶⁷. Bu çerçevede mektebin açılışını müteakiben mektebin donanımı merkez tarafından sağlanmaya çalışılmış ve bu suretle jurnal varakası, kitap ve risaleler gönderilmiştir. Maârif Nezâreti'nden gönderilerin malzemelerin zaman zaman eksik çıktığı da görülmüştür. 11 Mart 1872'de Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi'ne sandık içinde kitap ve dergiler gönderilmiştir. Fakat bunların içinden jurnal varakası ile Maârif ve Mekâtib-i Rüşdiye Nizâmnâmesi ve ders cetveli çıkmamıştır. Bu durum üzerine jurnal varakası ile Maârif ve Mekâtib-i Rüşdiye Nizâmnâmesi ve ders cetveli tekrar gönderilmiştir⁶⁸. Daha sonraki yıllarda mektebe Avrupa haritası da gönderilmiş, rüşdiye ders araç ve gereci olarak desteklenmiştir⁶⁹. Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi'ne sonraki yıllarda da gerek küre ve harita⁷⁰ gerekse kitap ve risaleler merkez tarafından temin edilmeye devam edilmiştir. 20 Mart 1877'de de Malkara'ya merkez tarafından gönderilen kitap ve risalelere ulaşılamamış, bunun üzerine merkezden mutasarrıflıkta aranması emredilmiştir⁷¹. Talebelerin derslerden geri kalmaması amacıyla kitap ve risalelerinin mutasarrıflık yerine direkt Malkara'ya gönderilmesi emredilmiştir⁷².

Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi'nin fiziksel anlamdaki tamiratları da belgelerde yer almaktadır. Yapılacak tamiratların masraflarının genellikle mahallince karşılanmasının istendiği belgelerden anlaşılmaktadır. 30 Ağustos 1876'da mektep mahallince tamirat bedelinin karşılanması istenmiş ve tamir edilmiştir⁷³. Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi'nin civarında çeşme olmadığından zaman zaman talebelerin su ihtiyacını karşılamakta sıkıntılar çekildiği ve bu durumun da belgelere yansıdığı görülmüştür. 11 Nisan 1877'de lağımın tamirata yapılmış⁷⁴ ve Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi'nin talebeleri için su ihtiyacını karşılamak amacıyla 26 Nisan 1877'de de tamir yapılarak su ihtiyacı

⁶³ BOA, MF. İBT. 417-23, 3 Rebiülahir 1331/12 Mart 1913; BOA MF. İBT. 444-22, 24 Şaban 1331/29 Temmuz 1913.

⁶⁴ BOA, HSDHADB, 2-51, 22 Ramazan 1331/25 Ağustos 1913.

⁶⁵ BOA, MF. İBT. 460-59, 20 Zilkade 1331/21 Ekim 1913.

⁶⁶ BOA, MF. İBT. 463-41, 2 Zilhicce 1331/2 Kasım 1913; BOA, MF. İBT. 464-15, 4 Zilhicce 1331/4 Kasım 1913; BOA. MF. İBT. 464-106, 4 Zilhicce 1331/4 Kasım 1913. 6 Ekim 1913 tarihinde kabul edilen "Tedrisat-ı İbtidâiye Kanûn-ı Muvakkati sonrası da Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi'ne tayin yapıldığı anlaşılmaktadır.

⁶⁷ Bahri Ata, "Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Bir Ders Araç ve Gereçleri Lojistik Merkezi: Maarif Kütüphanesi (1872-1895)", Tarih'in Peşinde, S. 1, (2009), s. 27-36.

⁶⁸ BOA, MF. İBT. 1-7, 1 Muharrem 1289/11 Mart 1872.

⁶⁹ BOA, MF. İBT. 2-130, 11 Rebiülevvel 1290/9 Mayıs 1873.

⁷⁰ BOA, MF. MKT. 45-120, 18 Zilhicce 1293/4 Ocak 1877.

⁷¹ BOA, MF. MKT. 46-92, 5 Rebiülevvel 1294/20 Mart 1877.

⁷² BOA, MF. MKT. 47-174, 12 Rebiülahir 1294/26 Nisan 1877.

⁷³ BOA, MF. MKT. 42-93, 9 Şaban 1293/30 Ağustos 1876.

⁷⁴ BOA, MF. MKT. 47-50, 27 Rebiülevvel 1294/11 Nisan 1877; BOA, MF. İBT. 10-124, 29 Cemaziyelahir 1294/11 Temmuz 1877.

giderilmeye çalışılmıştır⁷⁵. 8 Temmuz 1909'da mektebin tamir ve tefrişat masrafı, üç bin dokuz yüz elli yedi guruş otuz para gönderilerek karşılanmıştır⁷⁶.

Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi'nin Devam Cetvelleri ve Sınavları

Talebelerin devam/devamsızlık takibinin yapılması kaliteli bir eğitimin gerçekleşebilmesi için her dönemde önemli olmuştur. Osmanlı Devleti döneminde de talebelerin devam/devamsızlık durumları kontrole tabii tutulmuş ve talebelerin devam cetvelleri nezârete takdim edilmiştir. Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi'nin 1895 yılında nezârete göndermiş olduğu devam cetvelinde yer alan talebe sayısı ve muallimleri Tablo 1 ve Tablo 2'de verilmiştir:

Tablo 1. 1895 Tarihli Devam Cetvelinde Yer Alan Talebe Sayısı⁷⁷

Birinci Sene Talebe Sayısı	14
İkinci Sene Talebe Sayısı	11
Üçüncü Sene Talebe Sayısı	14
Dördüncü Sene Talebe Sayısı	6

Tablo 2. 1895 Tarihli Devam Cetvelinde Yer Alan Muallimleri⁷⁸

Muallim-i Evvel	Abdullah Tevfik Efendi
Muallim-i Sâni	Ali Avni Efendi
Rik'a Muallimi	Abdullah Tevfik Efendi
Bevvâb ⁷⁹	Osman Ağa

Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi'nin 1896 yılında nezârete göndermiş olduğu devam cetvelinde yer alan talebe sayısı ve muallimleri Tablo 3 ve Tablo 4'te verilmiştir:

Tablo 3. 1896 Tarihli Devam Cetvelinde Yer Alan Talebe Sayısı⁸⁰

Birinci Sene Talebe Sayısı	12
İkinci Sene Talebe Sayısı	14
Üçüncü Sene Talebe Sayısı	11
Dördüncü Sene Talebe Sayısı	14

Tablo 4. 1896 Tarihli Devam Cetvelinde Yer Alan Muallimleri⁸¹

Muallim-i Evvel	Abdullah Tevfik Efendi
Muallim-i Sâni	Ali Avni Efendi
Rik'a Muallimi	Abdullah Tevfik Efendi
Bevvâb	Şerif Ağa

⁷⁵ BOA, MF. MKT. 47-157, 12 Rebiülahir 1294/26 Nisan 1877.

⁷⁶ BOA, MF. MKT. 1136-21, 19 Cemaziyelahir 1327/8 Temmuz 1909.

⁷⁷ BOA, MF. İBT. 46-80, 6 Safer 1313/29 Temmuz 1895.

⁷⁸ BOA, MF. İBT. 46-80, 6 Safer 1313/29 Temmuz 1895.

⁷⁹ Arapça bir kelime olan bevvabın lûgat manası kapıcı, kapı bekçisidir. Mektep kapıcılarına denilir. Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C. I, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1993, s. 212.

⁸⁰ BOA, MF. İBT. 50-71, 18 Şevval 1313/2 Nisan 1896.

⁸¹ BOA, MF. İBT. 50-71, 18 Şevval 1313/2 Nisan 1896.

Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi'nin 1897 yılında nezârete göndermiş olduğu devam cetvelinde yer alan talebe sayısı ve muallimleri Tablo 5 ve Tablo 6'da verilmiştir:

Tablo 5. 1897 Tarihli Devam Cetvelinde Yer Alan Talebe Sayısı⁸²

Birinci Sene Talebe Sayısı	28
İkinci Sene Talebe Sayısı	23
Üçüncü Sene Talebe Sayısı	9
Dördüncü Sene Talebe Sayısı	0

Tablo 6. 1897 Tarihli Devam Cetvelinde Yer Alan Muallimleri⁸³

Muallim-i Evvel	Abdullah Tevfik Efendi
Muallim-i Sâni	Ali Efendi ⁸⁴
Rik'a Muallimi	Abdullah Tevfik Efendi
Bevvâb	Şerif Ağa

Ayrıca devam cetvelinde, Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi'nden altı talebenin Keşan Mekteb-i Rüşdiyesi'ne nakil edileceği ve bir talebenin de mektebi terk ettiği belirtilmiştir⁸⁵. 1898 Senesi Maârif Salnâmesi'ne göre Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi Tablo 7'de verilmiştir:

Tablo 7. 1898 Senesi Maârif Salnâmesi'ne Göre Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi⁸⁶

Tekfurdağı Sancağı'na Tabii Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi					
Mim ⁸⁷	Ayın ⁸⁸	Tarihi	Rütbe	Esami	Memuriyet
*	*	7 RA (1)307 ⁸⁹	Müderris	Abdullah Tevfik Efendi	Muallim-i Evvel Hat Muallimliği de uhdesindedir.
Hademe: 1			Talebe: 63		

⁸² BOA, MF. İBT. 59-63, 24 Şevval 1314/28 Mart 1897.

⁸³ BOA, MF. İBT. 59-63, 24 Şevval 1314/28 Mart 1897.

⁸⁴ Belgede Ali Avni Efendi, Ali Efendi yazılmıştır.

⁸⁵ BOA, MF. İBT. 59-63, 24 Şevval 1314/28 Mart 1897.

⁸⁶ Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiyye, 1316/1898, a.g.e., s. 788.

⁸⁷ Mecidi Nişanı.

⁸⁸ Osmanî Nişanı.

⁸⁹ 1 Kasım 1889 tarihine tekabül etmektedir.

1899 Senesi Maârif Salnâmesi'ne göre Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi Tablo 8'de verilmiştir:

Tablo 8. 1899 Senesi Maârif Salnâmesi'ne Göre Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi⁹⁰

Liva-i Mezkûre Tabii Malkara Kazası Mekteb-i Rüşdiyesi					
Mim	Ayın	Tarihi	Rütbe	Esami	Memuriyet
*	*	*	*	Tevfik Efendi ⁹¹	Muallim-i Evvel (Hat dersi de uhdesindedir.)
Hademe: 1			Talebe: 59		

1900 Senesi Maârif Salnâmesi'ne göre Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi Tablo 9'da verilmiştir:

Tablo 9. 1900 Senesi Maârif Salnâmesi'ne Göre Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi⁹²

Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi					
Mim	Ayın	Tarihi	Rütbe	Esami	Memuriyet
*	*	*	*	Tevfik Efendi	Muallim-i Evvel ve Hat Muallimi
Hademe: 1			Talebe: 45		

1901 Senesi Maârif Salnâmesi'ne göre Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi Tablo 10'da verilmiştir:

Tablo 10. 1901 Senesi Maârif Salnâmesi'ne Göre Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi⁹³

Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi					
Mim	Ayın	Tarihi	Rütbe	Esami	Memuriyet
*	*	*	*	Tevfik Efendi	Muallim-i Evvel ve Hat Muallimi
Hademe: 1			Talebe: 45		

⁹⁰ Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiyye, 1317/1899, Def'a 2, İstanbul Matbaa-i Âmire, s. 881.

⁹¹ Salnâmede Abdullah Tevfik Efendi, bundan sonraki yıllarda Tevfik Efendi yazılmıştır.

⁹² Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiyye, 1318/1900, Def'a 3, İstanbul Matbaa-i Âmire, s. 980.

⁹³ Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiyye, 1319/1901, Def'a 3, İstanbul Matbaa-i Âmire, s. 311.

Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi'nin 1901 yılında nezârete göndermiş olduğu devam cetvelinde yer alan talebe sayısı ve muallimleri Tablo 11 ve Tablo 12'de verilmiştir:

Tablo 11. 1901 Tarihli Devam Cetvelinde Yer Alan Talebe Sayısı⁹⁴

Birinci Sene Talebe Sayısı	27
İkinci Sene Talebe Sayısı	15
Üçüncü Sene Talebe Sayısı	21

Tablo 12. 1901 Tarihli Devam Cetvelinde Yer Alan Muallimleri⁹⁵

Muallim-i Evvel	Abdullah Tevfik Efendi
Rik'a Muallimi	Abdullah Tevfik Efendi
Hademe	Şerif Ağa ⁹⁶

1903 Senesi Maârif Salnâmesi'ne göre Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi Tablo 13'te verilmiştir:

Tablo 13. 1903 Senesi Maârif Salnâmesi'ne Göre Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi⁹⁷

Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi					
Mecidî	Osmanî	Madalya	Rütbe	Esami	Memuriyet
*	*	*	*	Tevfik Efendi	Muallim-i Evvel ve Hat Muallimi
Hademe adedi: 1			Talebe: aded 48		

Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi'nin 1904 yılında nezârete göndermiş olduğu devam cetvelinde yer alan talebe sayısı ve muallimleri Tablo 14 ve Tablo 15'te verilmiştir:

Tablo 14. 1904 Tarihli Devam Cetvelinde Yer Alan Talebe Sayısı⁹⁸

Birinci Sene Talebe Sayısı	15
İkinci Sene Talebe Sayısı	14
Üçüncü Sene Talebe Sayısı	6

Tablo 15. 1904 Tarihli Devam Cetvelinde Yer Alan Muallimleri⁹⁹

Muallim-i Evvel	Abdullah Tevfik Efendi
Rik'a Muallimi	Abdullah Tevfik Efendi

⁹⁴ BOA, MF. İBT. 115-84, 21 Zilhicce 1319/31 Mart 1902.

⁹⁵ BOA, MF. İBT. 115-84, 21 Zilhicce 1319/ 31 Mart 1902.

⁹⁶ Bevvâb, vazifesini terk ettiği anlaşıldığından 19 Temmuz 1902'de yerine Hafız Hakkı Efendi mahalce göreve başlatılmıştır. BOA, MF. İBT. 122-42, 12 Rebiülahir 1320/19 Temmuz 1902.

⁹⁷ Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiyye, 1321/1903, Def'a 3, İstanbul Asır Matbaası, s. 288.

⁹⁸ BOA, MF. İBT. 147-64, 9 Rebiülahir 1322/23 Haziran 1904.

⁹⁹ BOA, MF. İBT. 147-64, 9 Rebiülahir 1322/23 Haziran 1904.

Tekfurdağı Sancağı'na bağlı Malkara Rüşdiye Mektebi talebelerinin imtihan-ı umumi cetveli Tablo 16'da verilmiştir:

Tablo 16. Tekfurdağı Sancağı'na Bağlı Malkara Rüşdiye Mektebi Talebelerinin İmtihan-ı Umumi Cetveli¹⁰⁰

İsmi-i Talebe	Sıra Numrosu	Kur'an-ı Kerim ve Tecvid	Ulûm-ı Dîniyye	Ahlâk	Kırâat ve İmlâ	Türkçe	Arapça	Farsça	Malûmât-ı Ziraiyye ¹⁰¹	Hesap	Hendese ¹⁰²	Coğrafya	Tarih	Hıfzızhâ	Resim	Hüsn-i Hat	Yekûn ¹⁰³	Tavr-ı Hareket	Derecat	Esnan	Mülâhazat
Üçüncü Sene																					
Mehmed Çavuşzade Salih Efendi	29	10	10	10	9	10	10	10	10	10	8	9	10	8	9	9	142	10	1	11	Aliyyül Alâ
Adem Hocazade Ahmed Efendi	30	10	10	10	9	10	10	10	10	9	6	10	10	8	10	10	140	10	2	12	Aliyyül Alâ
Ahmet Efendizade Binaleddin Efendi	16	10	10	5	9	10	10	10	10	9	5	4	5	7	10	9	123	10	3	15	Alâ
Artin Efkehzade Karabet	19	8	4	10	10	10	9	6	5	4	7	7	10	7	97	10	4	16	Alâ
İkinci Sene																					
Hasan Efendizade Tayyib Efendi	17	10	10	10	9	9	10	10	7	8	X	6	10	X	8	9	116	7	1	13	Aliyyül Alâ
Mehmed Efendizade Hasan Efendi	20	10	10	8	10	9	9	10	6	6	X	8	10	X	10	10	116	7	2	13	Aliyyül Alâ
Mehmed Efendizade Asım Efendi	15	10	10	10	6	9	10	10	8	8	X	7	10	X	8	9	115	10	3	13	Aliyyül Alâ
Mahmud Efendizade Osman Efendi	32	10	10	9	10	10	10	10	6	9	X	4	10	X	8	9	114	5	4	12	Aliyyül Alâ
Veli Efendizade Muhsin Efendi	27	10	9	10	6	8	10	10	5	6	X	6	10	X	9	8	107	6	5	14	Alâ
Abdül Ağazade Ahmed Efendi	13	10	10	10	9	7	8	7	4	6	X	5	4	X	9	8	97	6	6	14	Alâ
Ali Efendizade Ömer Efendi	11	10	10	9	7	5	10	10	5	8	X	4	5	X	7	7	96	7	7	13	Alâ
Yusuf Ağazade Aziz Efendi	4	10	10	9	5	7	5	4	7	5	X	4	10	X	9	8	94	8	8	13	Alâ
Sadık Efendizade Remzi Efendi	18	9	9	7	5	5	5	4	5	5	X	5	5	X	10	8	82	8	9	13	Vasat
Asım Efendizade İlyas Efendi	12	9	10	4	8	4	6	4	5	5	X	4	4	X	9	7	78	5	10	14	Vasat
Arif Kalfazade Emin Efendi	35	9	9	5	6	4	4	4	4	5	X	2	3	X	10	9	76	4	11	11	İkmal imtihanına isbat-ı vücud eylemediğinden ifa edilmiştir.

¹⁰⁰ BOA, MF. İBT. 200-103, 16 Zilhicce 1325/20 Ocak 1908. Rüşdiye dersleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Uğur Ünal, II. Meşrutiyet Öncesi Osmanlı Rüşdiyeleri (1897-1907), Gazi Kitabevi, Ankara 2008.

¹⁰¹ Birinci sınıfta Kırâat-ı Fenniye olarak okutulmuştur.

¹⁰² Hendese, üçüncü sene haftada bir saat okutulmaktadır.

¹⁰³ Bazı talebelerin yekûnlerinde toplama hatası yapılmıştır.

Birinci Sene																					
Saadullah Efendizade Emin Efendi	25	10	10	10	10	10	10	X	10	10	X	10	X	X	X	10	99	10	1	11	Aliyyül Alâ
İsmail Ağazade Mahmud Efendi	31	10	10	10	9	10	10	X	10	10	X	10	X	X	X	8	97	10	2	13	Aliyyül Alâ
Osman Ağazade Mahmud	27	10	10	10	7	10	10	X	10	10	X	9	X	X	X	8	94	10	4	10	Aliyyül Alâ
Ahmed Efendizade Said Efendi	3	10	10	10	10	9	10	X	9	8	X	8	X	X	X	9	93	10	4	11	Aliyyül Alâ
Ahmed Efendizade Sami Efendi	20	10	10	10	9	8	9	X	10	10	X	7	X	X	X	9	92	10	5	15	Aliyyül Alâ
Osman Beyzade Hüseyin Efendi	14	10	10	10	9	4	10	X	8	10	X	9	X	X	X	8	88	10	6	11	Alâ
Halil Ağazade Seydi Efendi	5	8	10	10	6	10	10	X	7	8	X	6	X	X	X	8	83	7	7	11	Alâ
Ali Ağazade Şaban Efendi	28	10	10	10	8	9	9	X	6	4	X	6	X	X	X	8	80	8	8	12	Alâ
İsmail Ağazade Mehmed Ali Efendi	1	10	10	10	10	5	10	X	5	4	X	5	X	X	X	8	77	6	9	11	Alâ
Ali Hocasade Tahsin Efendi	33	9	9	10	8	6	8	X	6	4	X	5	X	X	X	8	73	10	10	9	Alâ
Şükrü Efendizade Süleyman Efendi	2	8	8	10	8	6	9	X	5	5	X	5	X	X	X	7	71	5	11	9	Karib-i Alâ
Süleyman Efendizade Halil Efendi	34	8	9	10	5	7	10	X	5	4	X	5	X	X	X	8	71	4	12	12	Karib-i Alâ
Turhan Kalfazade Süleyman Efendi	23	8	9	9	4	4	8	X	4	4	X	3	X	X	X	7	60	3	13	14	İfa
Ahmet Ağazade Salih Efendi	24	8	8	2	X	3	8	X	...	X	X	X	7	36	2	14	12	İfa

Tekfurdağı Sancağı'na bağlı Malkara Rüşdiye Mektebi talebelerinin imtihan-ı umumi cetveli Tablo 17'de verilmiştir:

Tablo 17. Tekfurdağı Sancağı'na Bağlı Malkara Rüşdiye Mektebi'nin Üçüncü Sınıfının İmtihan-ı Umumi Cetveli¹⁰⁴

Terfi-i Sınıf Edebilen Talebinin		Yaşı	Kur'an-ı Kerim	Ulûm-ı Dîniyye	Ahlâk	Kurâat ve İmlâ	Türkçe	Arapça	Farsça	Malûmât-ı Ziraaiyet	Hesap	Hendese	Coğrafya	Tarih	Hıfzızhha	Resim	Hüsni Hat	Numroların Yekûnu	Mülâhazat	Doğum Yeri
İsmi																				
Mehmed Efendizade Hüseyin Efendi	12	9	10	10	10	9	10	10	7	9	9	9	10	10	8	10	140	Aliyyül Alâ	Malkara	
Hacı Mehmed Efendizade Osman	12	9	10	10	8	10	10	10	6	9	8	9	7	10	9	10	135	Aliyyül Alâ	Malkara	
Hasan Efendizade Tayyib	13	10	10	10	8	8	10	10	7	9	8	9	7	10	8	9	133	Aliyyül Alâ	Malkara	
Yusuf Ağazade Aziz	14	9	10	10	4	8	9	8	7	9	10	10	10	10	9	8	131	Aliyyül Alâ	Malkara	
Mehmed Efendizade Asım	14	9	10	10	7	6	10	10	6	9	8	? ¹⁰⁵	9	10	7	8	129	Alâ	Malkara	
Hacı Sadıkzade Remzi	14	10	10	9	6	4	9	8	6	8	7	? ¹⁰⁶	7	9	8	8	127	Alâ	Malkara	
Terfi-i Sınıf Edemeyen Talebinin		Yaşı	Kur'an-ı Kerim	Ulûm-ı Dîniyye	Ahlâk	Kurâat ve İmlâ	Türkçe	Arapça	Farsça	Malûmât-ı Ziraaiyet	Hesap	Hendese	Coğrafya	Tarih	Hıfzızhha	Resim	Hüsni Hat	Numroların Yekûnu	Mülâhazat	Doğum Yeri
İsmi																				
Asım Efendizade İlyas	15	10	10	2	3	2	8	7	5	2	6	? ¹⁰⁷	5	7	7	8	80	İfa kılınmış ve mektebi terk etmiştir.	Malkara	

İlgili imtihan cetveli, Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi muallim-i evvel Abdullah Tevfik Efendi ve muallim-i sâni Abdullah Avni Efendi tarafından tanzim edilmiştir. Cetvelde, talebelerin yaşlarının 12-14 arasında olduğu ve bir talebenin mektebi terk ettiği görülmektedir.

¹⁰⁴ BOA, MF. İBT. 224-86, 9 Safer 1327/2 Mart 1909.

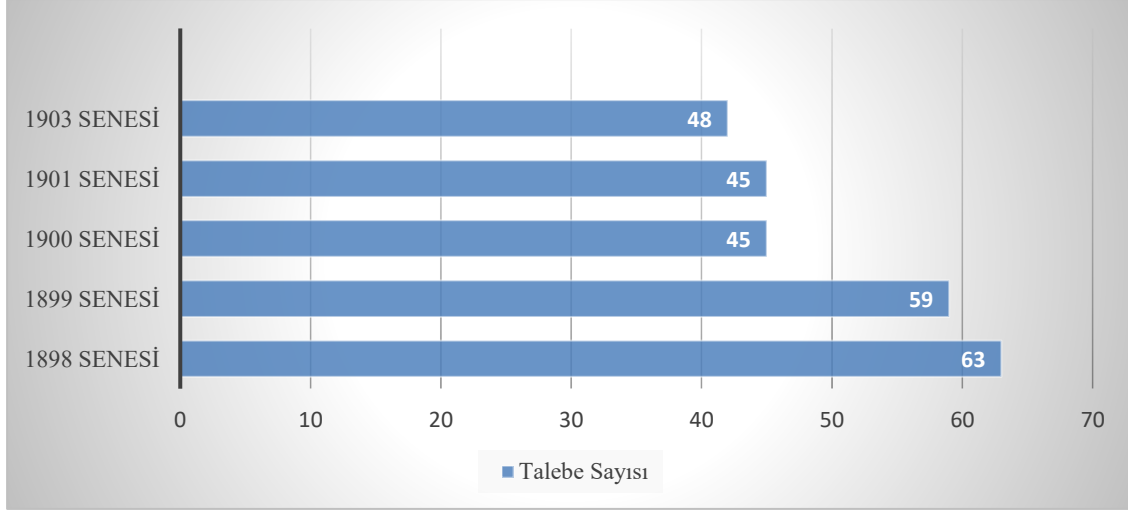
¹⁰⁵ Belge hasar görmüş olduğundan dolayı bu not gözükmemektedir.

¹⁰⁶ Belge hasar görmüş olduğundan dolayı bu not gözükmemektedir.

¹⁰⁷ Belge hasar görmüş olduğundan dolayı bu not gözükmemektedir.

Maârif Salnâmelerine göre Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi talebe sayıları Tablo 18’de verilmiştir:

Tablo 18. Maârif Salnâmelerine Göre Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi Talebe Sayıları

Sonuç

Osmanlı Devleti, eğitimin her kademesini XIX. yüzyılda sistemli hale getirerek eğitimin sağlamış olduğu faydalardan yararlanmak istemiştir. Bu faydaların daha çok askeri anlamda getirisinin olması isteği modernleşme sürecinin ilk dönemlerinde kendisini göstermiştir. Batı'nın üstünlüğü nihayetinde kabullenilmiş ve Osmanlı Devleti bu minvalde tercüme eserlerle bu açığı kapatmak yoluna gitmiştir. Başlangıçta yapılan ıslahatlar ile elde edilen sonuçlar geleneksel çevrede baskı altında tutulmaya çalışılsa da taşrada bu adımların arkasından ilerlemek isteyen bir halk oluşturmuştur.

XIX. yüzyılın ilk yarısında İstanbul'da açılan rüşdiye mektepleri, aynı yüzyılın ikinci yarısında taşrada da açılmaya başlanmıştır. Bu yüzyılın ikinci yarısında açılan rüşdiyelerden bir tanesi de Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi'dir. Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi'nin kuruluşu ve mektepte muallim olarak görev yapan kişiler, mektepte öğrenim gören talebe sayıları, bu talebelerin devam durumları ve notları hakkında, mektebin eğitim donanımı, yapısal özellikleri ve geçirdiği tamiratlar hakkında da bilgiler belgelere yansımıştır. Belgelere yansıdığı kadarıyla Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi'nin kuruluş yılı 1868 olması kuvvetle muhtemeldir. Yine kuvvetle muhtemel muallim-i sâni Hüseyin Efendi rüşdiyenin ilk muallimidir. Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi'nde üç-dört yıl muallim-i sâni olarak görev yapan Hüseyin Efendi, 1872'de Keşan Mekteb-i Rüşdiyesi'ne tayin edilmiştir. Onun yerine de Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi'ne Çorlu Mekteb-i Rüşdiyesi muallim-i evveli Hüseyin Vehbi Efendi tayin olunmuştur. Mektebin açılışını müteakiben, mektebin donanımı merkez tarafından sağlanmaya çalışılmış ve bu suretle jurnal varakası, kitap ve risaleler gönderilmiştir. Maârif Nezâreti'nden gönderilerin malzemelerin zaman zaman eksik gönderildiği de olmuş, eksik gönderilen malzemeler tekrar gönderilmiştir. Maârif Salnâmelerine göre, Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi'nin talebe sayısının 1898 yılında 63, 1899 yılında 59, 1900 yılında 45, 1901 yılında 45 ve 1903 yılında 48 olduğu görülmüştür. Bu veriler ışığında yıllara göre mektebe devam eden talebe sayısına bakıldığında, mektebin yıllık ortalama talebe sayısının 52 olduğu ifade edilebilir. Balkan Savaşları'nın başlaması ve bu süreçte yaşanan gelişmelerden Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi'nin olumsuz etkilendiği, savaş sebebiyle muallimlerin göç etmek zorunda kaldığı ve başka mekteplere tayin edildiği görülmüştür. Balkan Savaşları'nın yıkıcı etkisinin ardından mektepte eğitim-öğretime devam edilmiştir. Malkara Mekteb-i Rüşdiyesi, halkın göstermiş olduğu feraset sayesinde bölgesinin önem gösterilen modern bir eğitim yuvası olarak hizmet vermiş ve Malkara'nın halkının eğitim seviyesinin yükselmesine olumlu katkılar yapmıştır.

Kaynakça

I. Arşiv Kaynakları

1. T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.)

Maârif Nezâreti Mektûbî Kalemi (MF. MKT.)

3/81; 5/20; 10/124; 22/45; 22/93; 24/96; 27/136; 27/145; 27/156; 41/89; 42/93; 42/124; 45/120; 46/92; 46/136; 47/50; 47/157; 47/174; 47/188; 50/125; 51/203; 190/79; 971/74; 977/34; 1083/24; 1102/34; 1136/21.

Maârif Nezâreti Tedrisat-ı İbtidâiye Kalemi (MF. İBT.)

1/7; 2/30; 2/79; 10/124; 11/96; 13/80; 15/39; 46/80; 50/71; 54/100; 59/63; 115/84; 122/42; 147/64; 200/103; 222/35; 224/86; 224/106; 232/47; 244/41; 244/44; 244/101; 250/1; 252/45; 268/78; 308/81; 333/17; 417/23; 444/22; 460/59; 463/41; 464/15; 464/106.

Meclis-i Vâlâ (MVL.)

1068/3.

Satın Alınan Evrak Hacı Adil Bey Evrakı (HSDHADB)

2/51.

Şûra-yı Devlet (ŞD.)

1903-27.

II. Salnâmeler

Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiyye, 1316/1898, Def'a 1, İstanbul Matbaa-i Âmire.

Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiyye, 1317/1899, Def'a 2, İstanbul Matbaa-i Âmire.

Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiyye, 1318/1900, Def'a 3, İstanbul Matbaa-i Âmire.

Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiyye, 1319/1901, Def'a 4, İstanbul Matbaa-i Âmire.

Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiyye, 1321/1903, Def'a 6, İstanbul Asır Matbaası.

III. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri

Malkara Kasabası'nda Kâin Rüşdiye ve İptidaiye Mektebi'nin Resmi, NEKYA90418/43.

Malkara Kasabası'nın Manzara-ı Umûmiyesi, NEKYA90418/44.

IV. Araştırma Eserler ve Diğer Kaynaklar

AHMEDÎ, İskendernâme, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2019.

ALTINOVA ŞAHİN Ayşegül, Osmanlı Devleti'nde Rüşdiye Mektepleri, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2018.

ATA Bahri, "Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Bir Ders Araç ve Gereçleri Lojistik Merkezi: Maarif Kütüphanesi (1872-1895)", Tarihî Peşinde, S. 1, (2009), s. 27-36.

BEYDİLLİ Kemal, "Mühendishane-i Bahri-i Hümayun", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 31, Ankara 2020, s. 513-514.

EMECEN Feridun, "Süleyman Paşa", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 38, İstanbul 2010, s. 94-96.

ERGİN Osman, Türkiye Maarif Tarihi, C. 1-2, Eser Matbaası, İstanbul 1977.

HAYTA Necdet-ÜNAL Uğur, Osmanlı Devleti'nde Yenileşme Hareketleri, Gazi Kitabevi, Ankara 2003.

KARAL Enver Ziya, Osmanlı Tarihi, C. VII, Islahat Fermanı Devri (1861-1876), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988.

- KOÇ Yunus, “XVI. Yüzyıl Ortalarında Osmanlı İmparatorluğu’nda Suhte Olayları”, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, C. 18, S. 18, (2013), s. 147-159.
- KODAMAN Bayram, Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999.
- KUT Günay, “Ahmedi”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 2, İstanbul 1989, s. 165-167.
- ÖZCAN Abdülkadir, “Harbiye”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 16, İstanbul 1997, s. 115-119.
- ÖZCAN Nuri, “Muzıka-i Hümayun”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 31, Ankara 2020, s. 420-422.
- ÖZTAŞ Sezai-CANDAN Ahmet Sait, “Renovation Efforts in the Ottoman Education System Until Tanzimat”, World Applied Sciences Journal, C. 19, S. 8, (2012), s. 1225-1228.
- ÖZTÜRK Cemil, “Rüşdiye”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 35, İstanbul 2008, s. 300-303.
- PALALI İlhan, “Osmanlı Salnâmeleri ve Tarih Araştırmalarındaki Kaynak Olarak Önemi”, Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. 23, S. 23, (2010), s. 1-13.
- PAKALIN Zeki, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C. I, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1993.
- SARI Nil, “Mekteb-i Tıbbiye”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 29, Ankara 2004, s. 2-5.
- SERİN Muhittin, “Rik‘a”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 35, İstanbul 2008, s. 108-109.
- UNAT Faik Reşit, Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış, Millî Eğitim Basımevi, Ankara 1964.
- ÜNAL Uğur, II. Meşrutiyet Öncesi Osmanlı Rüşdiyeleri (1897-1907), Gazi Kitabevi, Ankara 2008.
- ÜNAL Uğur-BİRBUDAK Togay Seçkin, İstanbul Dâru’lmuallimîni, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2013.

EKLER

Ek. 1. Malkara Kasabası'nın Manzara-ı Umûmiyesi¹⁰⁸

Ek. 2. Malkara Kasabası'nda Kâin Rüşdiye ve İptidaiye Mektebi'nin Resmi¹⁰⁹

¹⁰⁸ İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, NEKYA90418/44.

¹⁰⁹ İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, NEKYA90418/43.